

**O‘ZBEKISTON FLORASINING QADIMIY VAKILI - ASTRAGALUS
SIEVERSIANUS VA UNING DORIVORLIK SALOHİYATI**

**СТАРИННЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ФЛОРЫ УЗБЕКИСТАНА -
ASTRAGALUS SIEVERSIANUS И ЕГО ЛЕКАРСТВЕННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ**

**AN ANCIENT REPRESENTATIVE OF UZBEKISTAN’S FLORA -
ASTRAGALUS SIEVERSIANUS AND ITS MEDICINAL POTENTIA**

Yursunova O‘g‘iloy

Biologiya yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Farg‘ona Davlat Universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada *Astragalus sieversianus* o‘simligining botanik xususiyatlari, dorivorlik salohiyati va xalq tabobatidagi qo‘llanilishi yoritiladi. Shuningdek, uning O‘zbekiston florasidagi o‘rni va saqlab qolish zarurati haqida ma’lumotlar beriladi.

Kalit so‘zlar: Astragal, barg, gul, dorivor, xalq tabobati, shoxlanishi, shifobaxsh, poya, ildiz, fitokimyo, biologik faol modda, morfologiya, ekologiya, O‘zbekiston florasida, genofond.

Аннотация

В данной статье освещаются ботанические особенности растения *Astragalus sieversianus*, его лекарственные свойства и применение в народной медицине. Также рассматривается его роль во флоре Узбекистана и необходимость сохранения вида.

Ключевые слова: Астрагал, лист, цветок, лекарственный, народная медицина, ветвление, целебный, стебель, корень, фитохимия, биологически активное вещество, морфология, экология, флора Узбекистана, генофонд.

Abstract:

This article describes the botanical characteristics of *Astragalus sieversianus*, its medicinal properties, and its use in traditional medicine. The paper also highlights its significance within the flora of Uzbekistan and the need for its conservation.

Keywords: Astragalus, leaf, flower, medicinal, traditional medicine, branching, healing, stem, root, phytochemistry, biologically active compound, morphology, ecology, flora of Uzbekistan, gene pool.

KIRISH

O‘zbekistonning boy va rang-barang florasi ko‘plab noyob, endemik hamda dorivor o‘simlik turlarini o‘z ichiga oladi. Ana shunday qadimiy va biologik ahamiyatga ega turlar sirasiga *Astragalus sieversianus* Fisch. et Mey. ham kiradi. Ushbu o‘simlik nafaqat ekologik muvozanatda muhim rol o‘ynaydi, balki xalq tabobatida keng qo‘llanilib kelayotgan dorivor xususiyatlari bilan ham alohida e‘tiborga loyiqdir. Ayni paytda, dunyoda dorivor o‘simliklardan barqaror foydalanish va ularni asrash dolzarb masalalardan biriga aylangan. Shu nuqtai nazardan, *Astragalus sieversianus* turining botanik tuzilishi, ekologik o‘ziga xosligi va farmakologik salohiyatini o‘rganish ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada mazkur o‘simlikning biologik belgilari, xalq tabobatidagi o‘rni hamda uni saqlash bo‘yicha takliflar yoritib beriladi.

BOTANIK TAVSIF

Astragalus sieversianus - dukkakdoshlilar (*Fabaceae*) oilasiga mansub ko‘p yillik, yarim butasimon o‘simlikdir. Poyasi tikkasiga o‘sadi yoki biroz egilgan, bo‘yi 30-60 sm gacha yetadi. Shoxlanishi kuchli, poyasi va novdalari mayda oq yoki kulrang tuklar bilan qoplangan. Barglari patsimon, 4-5 juft bargchalardan iborat. Har bir bargcha cho‘zinchoq, ikki tomonlama siyrak tuklar bilan qoplangan. Gullari sariq rangda, 3-9 tadan iborat guldastachalar holida, barg qo‘ltig‘ida joylashgan. Gullar apreldan boshlab gullaydi, mevalari iyun-iyulda pishadi. Mevasi dukkak bo‘lib, ichida 2-4 dona buyraksimon urug‘lar bo‘ladi.

Tarqalishi: O‘zbekistonning cho‘l va adir zonalarida, ayniqsa Qizilqum va tog‘ etaklarida, shuningdek, Markaziy Osiyo, Eron va Xitoyning g‘arbiy hududlarida uchraydi. Quruq iqlimga chidamli.(1-rasm)

1- rasm.O'simlikning umumiy ko‘rinishi

FARMAKOLOGIK XUSUSIYATLARI

Astragalus sieversianus tarkibida flavonoidlar, saponinlar, polisaxaridlar, alkaloidlar, organik kislotalar va taninlar aniqlangan. Bu birikmalar o‘simlikka bir nechta dorivor ta’sirlarni beradi:

Immunostimulyator ta’sir: Astragalus turkumidagi ko‘plab o‘simliklar singari, A. sieversianus ham immun tizimni faollashtirishga yordam beradi. Polifenol va polisaxaridlar immun hujayralarning faolligini oshiradi.

Yallig‘lanishga qarshi ta’sir: O‘simlik ekstraktlari yallig‘lanish jarayonlarini kamaytiradi, ayniqsa og‘iz, teri va bo‘g‘im to‘qimalarida.

Antioksidant xususiyatlar: Astragalusdagi flavonoidlar erkin radikallarni zararsizlantiradi, bu esa hujayra qarishining oldini oladi va surunkali kasalliklar xavfini kamaytiradi.

Yurak-qon tomir tizimi uchun foydali: Saponinlar va flavonoidlar yurak faoliyatini qoʻllab-quvvatlaydi, qon bosimini barqarorlashtiradi, qon aylanishini yaxshilaydi.

Hepatoprotektiv (jigarni himoyalovchi) taʼsir: Oʻsimlikning ayrim bioaktiv moddalarining jigar toʻqimalarini toksik moddalardan himoya qilish xususiyati mavjud.

Antibakterial va antiviral xususiyatlar: Baʼzi tajribalarda oʻsimlik ekstraktining patogen bakteriyalar va ayrim viruslarga qarshi faolligi kuzatilgan.

NATIJA VA XULOSA

Oʻzbekistonning quruq va yarim quruq hududlarida oʻsuvchi *Astragalus sieversianus* oʻsimligi nafaqat ekologik muvozanatda, balki dorivorlik sohasida ham muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, bu oʻsimlik tarkibida flavonoidlar, saponinlar, polisaxaridlar va boshqa biologik faol moddalarning mavjudligi uni immunitetni kuchaytiruvchi, yalligʻlanishga qarshi va antioksidant vosita sifatida qoʻllash imkonini beradi. Shuningdek, xalq tabobatidagi qadimiy tajribalar va zamonaviy ilmiy tahlillar *Astragalus sieversianus* turining farmatsevtika va fitoterapiyada istiqbolli xomashyo boʻlishi mumkinligini koʻrsatmoqda. Oʻsimlikning ekologik barqarorligini taʼminlash, genofondini saqlash va u asosida dorivor preparatlar yaratish istiqbollari mavjud.

Shu boisdan, *Astragalus sieversianus* oʻsimligini chuqur oʻrganish, undan ilmiy asosda foydalanish va tabiiy holatda muhofaza qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov A.K., Tojiboyev Sh.H. Oʻzbekistonning dukkakkdoshlilar oilasiga mansub oʻsimliklari. – Toshkent: Fan, 2011. – 265 b.
2. Gʻulomov A., Sultonova M., Amonov U. Dorivor oʻsimliklar va ularning qoʻllanilishi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1996. – 320 b.
3. Shomansurov M.Sh. Oʻzbekiston florasida: Endemik va noyob oʻsimliklar. – Toshkent: Akadernashr, 2019.
4. Oʻzbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. Oʻzbekiston florasida. 8-jild: Dukkakkdoshlilar (Fabaceae). – Toshkent: Fan, 1987.

5. Ranjbar M., Karamian R. (2013). Taxonomic revision of *Astragalus* sect. *Stereothrix* (Fabaceae) in Iran. *Nordic Journal of Botany*, 31(3), 292–305.
<https://doi.org/10.1111/j.1756-1051.2012.01747.x>
6. Plants of the World Online by Royal Botanic Gardens, Kew. *Astragalus sieversianus* profile. Retrieved from: <https://powo.science.kew.org>